

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА ЯК СКЛАДОВА МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Софієнко А.В.

Розглянуто та проаналізовано класичне та сучасне визначення конкурентоспроможності підприємства. Досліджено різні аспекти впливу на конкурентоспроможність країни. Сучасні тенденції глобалізації економічного розвитку.

Актуальність проблеми. Ідеологія трансформації суспільного розвитку в умовах нинішньої кризи є складовою позитивних соціально-економічних перетворень в Україні. Вона передбачає стійкий суспільний розвиток, який спирається на конкуренто-спроможну економіку, на розвинений внутрішній ринок, національний виробничий комплекс. Яку роль сьогодні треба відводити конкурентоспроможності окремих підприємств? Але ж стільки уваги приділено цій економічній категорії в дослідженнях як класичних вчених менеджменту, так і сучасних. Вдосконалення цього поняття потребує сучасний досвід діяльності підприємств, неоднозначності прийняття управлінських рішень, орієнтація як на короткостроковий період, так і на довгострокову перспективу.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. Конкурентоспроможність як категорія менеджменту та маркетингу досконало вивчається вже більше ста років. Серед початківців можна назвати видатного американського вченого Портера М., який вважає, що конкурентоспроможність є відображенням продуктивності використання окремих нематеріальних та матеріальних ресурсів [1]. Дойль П. трактує конкурентоспроможність компанії як четвертий елемент маркетингу, який базується на конкурентних перевагах [2]. Граттон Л., Капеллі П., Крокер-Хефтер Е. досліджують конкурентоспроможність через конкурентні переваги, для отримання яких організації було потрібно доступ до фінансових ресурсів та нових технологій ще у 90-х роках, а наприкінці XIX століття це вже не є достатнім і потребує ще й вдалого використання менеджменту персоналу [3]. Особливі засоби управління персоналом дозволяють специфічні якості працівників, які є необхідними для формування досягнення конкурентоспроможності організації та реалізації відповідних бізнесових стратегій. Необхідні для конкурентоспроможності ресурси Володькіна М.В. визначає як «конкурентні ресурси», які потрібні для покращення конкурентних позицій фірми [4].

Фатхутдинов Р.А. визначає конкурентоспроможність як властивість підприємства, яка відповідає ступеню реального чи потенційного задоволення ним конкретної потреби порівняно з аналогічним підприємством на ринку [5]. Шершньова З.Є., відмічаючи основою в визначенні М. Портера здатність організації до ведення конкурентної боротьби, розглядає конкурентоспроможну організацію як таку що здатна створювати, виготовляти конкурентоспроможну продукцію та забезпечувати необхідний рівень споживання в замовників. В основі лежить уміння ефективного використання та розвитку наявного потенціалу [6]. Корецький Б.М., Хопчан М.І. стверджують, що «конкурентоспроможність суб'єкта господарювання – це комплексна порівняльна відносна характеристика що відображає відмінність процесу функціонування конкретного підприємства від підприємств-конкурентів, як за ступенем задоволення потреб споживачів, так і за ефективністю виробничої діяльності» [7, с. 39]. Ці автори акцентують увагу на поняттях менеджменту «конкурентоспроможність», «конкурентна перевага», «конкурентна позиція» як похідних макроекономічної категорії «конкуренція». Кузьміна О.Є. та Горбаль Н.І. пропонують розглядати цю економічну категорію як багатовимірну концепцію засновану на змінних адаптивності конкурентних переваг та відносних результатах економічної діяльності підприємства [8]. Деякі автори більш глибоко розглядають конкурентоспроможність, а саме як особливий стан виробничо-економічної системи [9]. Він характеризується знаходженням підприємства в нерівноважному стані в короткостроковий період. Це підтверджується тим, що згідно теорії самоорганізації стратегічний розвиток підприємства як системи здійснюється завдяки нестійкості його стану. Авторами введено категорію «конкурентного статусу» підприємства та розроблено модель, згідно якої такий статус заснований на трьох категоріях: конкурентна позиція, конкурентоспроможність, конкурентна стійкість. Визначення взаємозалежності, ієрархічності цих багатогранних категорій, а насамперед, необхідності їх використання при формуванні підходів управління сучасними підприємствами є без сумніву актуальним.

Мета роботи. Дослідження основних складових поняття конкурентоспроможності підприємства та її ролі у модернізації економічного розвитку.

Виклад основного матеріалу. Успішне стратегічне планування діяльності підприємства потребує комплексного підходу, коли вибір оптимальних стратегічних рішень відбувається поетапно та шляхом послідовного вирішення цілої низки тактичних завдань. Нестача часу, неточність формування місії розвитку та стратегічних завдань звужують коло і глибину дослідження. Інколи при цьому порушуються базові принципи ринкових законів, а дослідник робить невірні висновки. Якщо

вони покладені в основу управлінських рішень, то це може реально вплинути на функціонування підприємств і визвати парадоксальні висновки. Необхідно підкреслити, що до вітчизняних класифікаційних ознак поняття «конкурентоспроможності» не пред'являють стандартних вимог, тому в його визначенні часто переважають індивідуальні авторські підходи.

Відомо, що конкурентоспроможною може бути економіка, яка має діючі конкурентоспроможні суб'єкти господарювання. На жаль, сучасні національні суб'єкти господарювання не спроможні забезпечити економіку з такою характеристикою і тому потребують інших більш адаптованих підходів в економіці та управлінні. Формування динамічного конкурентоспроможного статусу підприємства можливо тільки з врахуванням теперішнього економічного стану господарства України в цілому, який є особливим і не має історичного аналогу.

Більш-менш конкурентоспроможними видами діяльності за показником питомої ваги у ВВП за період 2006-2009 р.р. були [10, с. 81]:

- торгівля у 2006 році (3,08 відсоткових пунктів);
- переробна промисловість у 2007 році (2,79 відсоткових пунктів);
- сільське господарство у 2008 році (2,68 відсоткових пунктів) та у 2009 році (1,12 відсоткових пунктів).

Найбільший занепад діяльності за цим показником зазнала переробна промисловість у першому кварталі 2009 року (-8,18 відсоткових пунктів). Як у 2008 році так і у 2009 році загальний фінансовий результат діяльності підприємств був негативним. Питома вага прибуткових підприємств склала 54,4% у січні-липні 2009 року [11, с. 31]. Як наслідок, Україна у 2009 році за індексом конкурентоспроможності займала 82 рейтингову позицію, що значно гірше ніж у 2006 році (займала 69 рейтингове місце). Складовою цього індексу є індекс ефективності ринку товарів, за яким Україна опинилася на 109 місці. Розвиток конкурентного середовища значно відстає від розвитку його у інших постсоціалістичних країнах. За рейтингом Світового банку у 2009 році Україна зайняла 142 позицію серед 183 країн світу. Порівнюючи цей показник з показниками Росії (120 місце), Польщі (72 місце), Чехії (74 місце) українське бізнес середовище є найгіршим серед постсоціалістичних країн світу [10, с. 90]. Позиції країн за глобальним індексом конкурентоспроможності можуть мінятися дуже різко (навіть на протязі одного року), тому деякі автори [12] вважають, що такий показник не може дати реального уявлення про конкурентоспроможність країни у довгостроковій перспективі, але фактор часу є дуже важливим для країни, яка вирішує своє майбутнє у міжнародному розподілі праці та питаннях експортної політики (спеціалізації). В основі рішення цих питань покладено основні принципи теорії міжнародної торгівлі. Наприкінці ХХ століття дві супердержави (Японія і США) демонстрували

свою конкурентоспроможність виявляючи можливості національних економік у технологічних перетвореннях. Спеціалізація експорту Японії і США змінювалася дуже динамічно [12, с. 47]. Наприклад, Японія з 1980 по 1992 рр. знизилася обсяги експорту за 9-ю, а підвищила, відповідно, за 5-ю промисловими галузями (фармацевтична, комп'ютерне та офісне обладнання, електромашинобудування, аерокосмічна). США зробили відповідні зміни у 13 промислових галузях, а саме: зниження експорту відбулося у 6-ти, а підвищення – у 7-х промислових галузях (електромашинобудування, комунікативне обладнання, харчові продукти, деревообробна галузь та ін.) Є показовим той факт що, очевидно, ці конкуруючі держави дуже ретельно спостерігають за діяльністю одна одної на міжнародних ринках . Це підтверджують такі факти: якщо Японія підняла обсяг експорту у аерокосмічній галузі, то США відповідно цей показник знизили [12]. Через два роки, тобто у 1994 році ці країни продемонстрували новий крок у часі відповідно своєї спеціалізації у експорті. Відповідні структурні зміни відбулися у міжнародній торгівлі Японії (на прикладі 9 промислових галузей) та США (на прикладі 11 промислових галузей). Японія та США завжди розглядалися на міжнародних ринках високорозвинені індустріальні держави, які свій статус країн-володарів високих технологій піддержують і сьогодні.

Галузева структура промислового виробництва України лишається неефективною, тому що більше половини загального обсягу промислової продукції – це продукція галузей, що виробляють сировину, енергоресурси, матеріали. Таке надмірне виробництво продукції проміжного споживання обмежує можливості до економічного зростання, підвищення конкурентоспроможності економіки в цілому.

За оцінкою Федулової Л. національна економіка України демонструє наявність всіх ознак технологічної кризи. Нині Україна майже втратила потенціал для розвитку макротехнологій [13, с.14] . Характерні ознаки технологічної кризи виявляє також експорт товарної продукції, динаміка якого останнім часом залишається стабільною. Найбільшу частку в експорті становить продукція середніх технологій низького рівня – приблизно 55% та продукція низьких технологій – 20% [13].

Враховуючи , що Україна готується до вступу в ЄС, необхідно поєднати завдання, що визначила технологічна криза національної економіки, з вимогами глобальних перетворень для кожної країни, яка зацікавлена у коректній оцінці відповідності власної соціально-економічної системи загально визнаним стандартам, які характеризують ступінь її розвитку. Еволюційний розвиток країн претендентів на вступ до ЄС оцінюються Європейською Комісією за досягненнями в розвитку окремих секторів економіки. Саме рівень національної конкурентоспроможності повинен дозволити оцінити підґрунтя для

економічного зростання в сучасних умовах. Для узагальнюючої оцінки розрахунку конкурентоспроможності країни включають багато критеріїв, які постійно змінюються. Не всі з цих визначених критеріїв виконуються навіть країнами, які в 2004 році увійшли до складу ЄС. Наприклад, Угорщині, Чехії, Польщі знадобиться 30-40 років для скорочення різниці між ними та ЄС – 15 за критерієм ВВП на душу населення [14, с.52]. Бурлай Т.В. вважає, що саме євро інтеграційні зусилля України прискорять економічний розвиток і зроблять національну економіку спроможною подолати остаточно наслідки планової економіки і зробити заяву на участь у глобалізаційних процесах як конкурентоспроможної країни з тенденціями сучасних трансформаційних перетворень.

Висновки. Конкурентні соціально-економічні групи різних типів можуть бути результатом перерозподілу ресурсів, більшої диференціації між сегментами господарства. Це повинно стати основою формування механізму модернізаційного розвитку в умовах взаємодії виробництва, доходів та кінцевого попиту. Такий розвиток повинен базуватися на розвитку конкурентоспроможності в довгостроковій перспективі через капіталізацію конкурентних переваг за умови реалізації переходу «до проектної логіки управління розвитком (зняття інфраструктурних, технологічних, кадрових та інших обмежень)» [10, с. 126]. Т.ч. першочерговим завданням сучасної промислової політики як інструменту модернізаційного розвитку економіки є забезпечення високого рівня динамічної конкурентоспроможності підприємств.

Можливо саме визначення ієрархічності понять пов'язаних із конкурентним статусом підприємств, а значить і послідовності їх досягнення в рамках менеджменту та маркетингу нададуть можливість досягти модернізаційного їх розвитку. В рамках такого розвитку пріоритетність в управлінні придбає проектно-орієнтований підхід. Такий підхід насамперед використовується науково-дослідними, консалтинговими, будівними підприємствами, однак може бути застосованим для будь-якого підприємства при складанні інноваційних – інвестиційних проектів. Основним принципом побудови проектної структури в організації підприємства є концепція не функцій або процесів, а проектів – створення радикально нового продукту .

Література

1. Портер М. Международная конкуренция: Пер. с англ. / Под ред. В.Д. Щетинина. – М.: Международные отношения, 1993. – 896 с.
2. Дойль П. Менеджмент: стратегия и тактика. – СПб: «Питер», 1999. – 560 с.
3. Менеджмент/ Пер. с англ. – М.: ЗАО «Олимп-Бизнес», 1999. – 704с.
4. Володькина М.В. Стратегический менеджмент.- К.: Знання –

Пресс, 2002. – 149 с.

5. Фатхутдинов Р.А. Стратегічний маркетинг, СПб.: «Питер», 2002 – 448 с.

6. Шершньова З.Є. Стратегічне управління: Підручник. – К.: КНЕУ, 2004. – 699 с.

7. Корецький Б.М., Хопчан М.І. Засади побудови алгоритму методики оцінки конкурентної позиції суб'єкта господарювання у транзитивній економіці// Інвестиції: практика та досвід 2008, № 5 С. 39-44.

8. Кузьмін О.Є., Горбаль Н.І. Управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємства . Львів: Компакт-ЛВ, 2005. – 304 с.

9. Управление крупным промышленным комплексом в транзитивной экономике. Под общ. ред. проф. Ю.Г. Лысенко, проф. Н.Г. Гузя. Донецк: ООО «Юго-Восток», 2003. – 670 с.

10. Новий курс: реформи в Україні. 2010-2015. Національна доповідь / За заг. ред. В.М.Гейця . – К.: НВЦ НБУВ, 2010. – 232 с.

11. Соціально-економічний стан України: наслідки для народу та держави. Національна доповідь / За заг. ред. В.М.Гейця . – К.: НВЦ НБУВ, 2009. – 687 с.

12. Куликов Г.В. Японский менеджмент. – М.: Экономика, 2000 – 229с.

13. Федулова Л. Технологічна готовність політики України до нових викликів в умовах відсутності технологічної політики // Економіка України. – 2010 – №9. – С.12-26.

14. Бурлай Т.В. Критерії оцінки перспектив конвергенції перехідних економік // Економіка і прогнозування. – 2005. – №1 – С.45-63.

Abstract

Sofienko A.V.

Competitive enterprise as a component modernization of economic development

Considered and analyzed classic and modern definition of the work. Different aspects of the impact on the competitiveness of the country. Current trends of globalization of economic development.